

Frankrig forkastede Kejseren ganske, Fredspolitikeren Rechbergs Ønske om Forbund med Preussen antog han kun delvis. Kejserens og dermed Rigets udenrigspolitiske Program til 1866 var et taaget Kompendium af store Illusioner, praktiske Formaal og habsburgske Principper.

Clark giver tillige en interessant Karakteristik af Bismarcks og Franz Josefs indbyrdes Forhold. De genspejlede i deres Følelser over for hinanden Nordtysklands Holdning over for Sydtyskland og omvendt; Bismarck holdt af Franz Josef, men beundrede ham ikke, Franz Josef beundrede Bismarck, men kunde ikke lide ham. Efter Krigen blev det anderledes. Kejseren blev Opportunist i al Politik; han modtog Bismarcks udstrakte Haand, og med Tiden blev de særdeles gode Venner; han fulgte Bismarcks tidligere Raad om at forlægge Rigets Tyngdepunkt til Ungarn og fandt i Forbundet med Tyskland i en anden Forstand den centraleuropæiske Union, han havde drømt om i Aarene før 1866.

Kielerprofessoren Scheel skildrer i sin Bog Bismarcks »tyske Revolution«, som tilsigtede en bedre national Organisation af Tyskland, end Forbundet af 1815 havde været. Det ny og interessante er den Opfattelse af Bismarck, Forfatteren gør gældende, ud fra et omfattende, hidtil ubehandlet Kildemateriale, men unægtelig ogsaa ved, hvad man kunde fristes til at kalde, »hin-einlesen« ud fra helt moderne Forudsætninger. Idet Bismarck handlede, ikke storpreussisk, men bevidst nationalt, var allerede 1866 hans Maal et samlet Tyskland, der skulde garantere Tysklands nationale Selvstændighed. Den tyske Nation skulde ophøre med blot at være et Objekt for den europæiske Politik og blive en selvstændig og en kraftig Faktor. Han mødte imidlertid kraftig Modstand. I Pragerfreden maatte han akceptere franske Forbehold med Hensyn til Sydtyskland, der skulde beholde en international uafhængig Eksistens (§ 4), og til de nordlige Distrikter af Slesvig (§ 5); alligevel blev hans »bedre nationale Organisation« Grundlaget for det tredie Rige med den stærke Vilje til at udgøre eet Folk. Den rette Forstaaelse af Bismarcks Genius faar man saaledes, ifølge Scheel, ikke ved at studere ham i hans Magtperiode efter 1870, men gennem et Studium af, hvad han naaede, og hvad han maatte give Afkald paa i Aarene 1866—67.

Poul Kierkegaard.

Blandt de mange Spørgsmaal, som den internationale Historikerorganisation har opført paa sit Arbejdsprogram, staar en

samlet Undersøgelse af den periodiske Presses Udviklingshistorie og Betydning. Et særligt Udvalg med den tyske Historiker Wilh. Mommsen som Formand har gennem et Par Aar arbejdet med Spørgsmaalet, og som et Resultat af dette Udvalgs Virksomhed er fremkommet et første Forsøg paa en international Bibliografi over historiske Arbejder vedrørende Pressen eller rettere en Bibliografi over Bibliografier (*Bulletin of the International Committee of Historical Sciences*. Nr. 22. 1934). Denne Bog indeholder en Indledning af Wilh. Mommsen om det hidtil udførte Arbejde, samt en Række Bibliografier fra enkelte Lande, udarbejdet af nationale Forskere, saaledes for Danmarks Vedkommende af Povl Engestoft. Redaktionen har givet de enkelte Bidragydere meget frie Hænder, saaledes at der ved Siden af strengt bibliografiske Meddelelser fremkommer ret fyldige Bidrag til de enkelte Landes Pressehistorie. Med særlig Interesse læser man G. Bourgins højt interessante Udkast til en fransk Pressehistorie.

Det danske Bidrag fylder kun en halv Side og er en levende Illustration til den Kendsgerning, at dansk periodisk Presse ikke hidtil har kunnet glæde sig ved en overvældende Interesse fra den historiske Forsknings Side. De Bidrag, som dansk Litteratur kan fremvise, er meget ofte af en saadan Kvalitet, at de ikke kan staa for en historisk Kritik, og dog skulde man synes, at en virkelig videnskabelig Undersøgelse af dansk Presses Opstaaen, Udvikling og Betydning kunde give Anledning til en Mængde historisk-kritiske Undersøgelser, som vilde yde betydelige Bidrag til den politiske og sociale Historie, samt hele Aandshistorien.

I Udlandet synes Interessen for de Problemer, som den periodiske Presse som historisk Kilde naturligt rejser, at være langt mere vaagen, og det er ikke uden en vis Fortrydelse, at man ser en ung tysk kvindelig Forsker give sig i Lag med et Emne, som en dansk Forsker maatte føle sig kaldet til at beskæftige sig med, nemlig den danske Presse i Nordslesvig i Aarene 1864—1914: Annemarie Petersen: *Die dänische Oppositionspresse in Nord-schleswig 1864—1914* (Altona 1934). Ganske vist kan den nybagte tyske Doktors Arbejde ikke henregnes til de skelsættende eller epokegørende Bøger, men den Kendsgerning staar dog fast, at hun pløjer ny Jord op og vækker Interessen for et stort og vigtigt Problem. For den Læser, der ikke kender nogetsomhelst til Emnet paa Forhaand, vil Bogen være en udmærket Introduktion, idet den gør nøjagtig Rede for de enkelte Blades Opstaaen og Stilling til Dagens Spørgsmaal, men den der i Forvejen er nogenlunde velbevandret i nordslesvigske Forhold, vil hoste meget lidt ny Belæring.

Af et ganske andet Format og Lødighed er det store Værk, som Verdensbladet »The Times« har begyndt at udsende i Anledning af 150 Aars Jubilæet. Foreløbig er udkommet 1. Bind *The Story of The Times. »The Thunderer« in the Making. 1785—1841* (London 1935), men Meningen er, at der skal følge yderligere 2 Bind efter. Værket fremkommer uden Forfatter paa Titelbladet, det er anonymt som alle Artikler i The Times, skrevet af en Række af Bladets Medarbejdere. Udstyret er stilfuldt og smukt, som det sømmer sig et Blad med The Times' Traditioner.

Et ganske overordentlig grundigt og omfattende historisk Granskningsarbejde er blevet udført ved dette første Binds Udarbejdelse. Ikke alene er den lange Række af Bladets Aargange omhyggelig gennemløjet, tilligemed Bladets Arkiv, men hele den meget omfattende politiske Memoirelitteratur, samt mangfoldige Privatarkiver og betydelige Samlinger i saavel engelske som udenlandske Statsarkiver er gennemgaaet. Resultatet er da ogsaa blevet, at Værket kaster nyt Lys over og forøger vort Kendskab til engelske politiske Tilstande og Samfundsforhold i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Det udsendte Værk er et Festskrift, men Forfatterne har med Flid undgaaet at levere Festlyrik. Der er gjort et alvorligt Forsøg paa at fremstille Forholdene, saaledes som de virkelig var, og intet skjulende Tæppe kastes over den Kendsgerning, at »The Times« i de første Aar af sin Tilværelse holdtes oppe ved hemmelige Subventioner fra Regeringen, der til Gengæld krævede Bladets uforbeholdne Støtte i den drabelige Kamp om den offentlige Mening. Senere voksede Bladet sig stort og mægtigt og behøvede nu ikke længere Regeringens hjælpende Haand, og det var da »The Times«, der overfor Regeringen tiltvang sig Retten til at tage selvstændig Stilling til Dagens Spørgsmaal og vinde den offentlige Mening for disse Ideer. Betydelig Plads er indrømmet de rent bladtekniske Spørgsmaal: Forholdet mellem Tekst og Annoncer, Nyhedstjenestens Organisation og Medarbejdernes Rekrutering, ligesom der gives Portrætter af Bladets Grundlæggere John Walter, Fader og Søn, og den egentlige Skaber af »The Times« og herved af den moderne Verdenspresse: Redaktøren Thomas Barnes. Ham var det, som skabte Respekt om Journalistens Arbejde, brød Regeringens Planer om et fortsat fast Tag i Dagspressen og som Organ for den offentlige Mening gennemtrumfede Testakternes Ophævelse og førte Kampen mod Toripartiets Vedhængen ved det gamle Repræsentationssystem til en sejrrig Afslutning.

Festskriftet om »The Times« byder ikke paa Romanlæsning.

Det er ikke særlig let læst og kræver af sin Læser, ved de stadig indskudte fuldstændige Optryk af vigtige Breve, et alvorligt Arbejde for at fastholde Sammenhængen. Men det yder betydelige Bidrag til Spørgsmaalet om den periodiske Presses Betydning som historisk Kilde, samtidig med, at det udvider vort Kendskab til Englands politiske Historie og engelske Samfundsforhold siden Slutningen af det 18. Aarhundrede. *Harald Jørgensen.*
